

El segle de la llum

Els camions portaven materials de la construcció... i tota classe de mercaderies

Pep Coll

(Editorial Empúries, 1997)

Fins i tot un piano, com a la història que ara sentiràs. Un d'aquests camions es va presentar un dia a Ribera amb una caixa enorme, lligada amb sogues al capdamunt de la pila dels sacs de ciment. Era un piano de cua, un instrument de música com un armari, que, segons deien els qui n'havien vist un a Tremp, sonava pitjant unes teclades semblants a les dels acordions. El destí d'un fòtil tan curiós va despertar a Ribera tota mena de comentaris. Que si l'havia comprat l'enginyer en cap perquè la seua senyora el toqués a la sala gran del xalet, que si era per fer ballar les artistes del cafè cantant Chicago, o potser, per a l'hotel Turbina...

Doncs, re d'això! Va resultar que el piano només hi estava de pas per la Vallnegra. L'havien comprat a Barcelona els amos del balneari de Caldes amb la intenció d'entretenir els senyors de ciutat que a l'estiu hi pugen a prendre les aigües, i com que en aquella època la carretera per la banda de Boí només arribava al Pont de Suert, a vuit hores de camí del balneari, els compradors havien preferit enviar-lo per recader fins a Ribera i d'aquí fer-lo tragar a coll d'homes per corriols de muntanya. A la cabina del camió hi viatjava el músic, un home prim com un verduc, que no parava mai quiet, i això que no s'allunyava mai gaire de l'instrument de por que la canalla no li destrossés. El pianista es pensava que només baixar del camió trobaria mitja dotzena d'homes, pagant, naturalment, disposats a portar el piano fins a Caldes a través del port de Rus. Aquí dalt, però, els dies de cada dia tot déu anava a jornal a la Companyia, de manera que el músic, tant si et plau com si et pesa, es va haver d'esperar fins a diumenge. Entretant va llogar sis homes, entre ells el meu pare. I com que, a més a més, necessitava un animal que portés la berena i els abrics, i també algun callastrot que el menés, el pare va aconseguir que hi anéssim jo i l'euga, la Roia, que li dèiem llavors. Tragar aquell fòtil per la muntanya no va ser precisament com bufar i fer ampolles. Ja veuràs quina aventura vam passar!

Diumenge a les quatre de la matinada el pare i jo ens vam presentar a la plaça de Ribera, on ja ens esperaven els altres del comboi. De seguida ens vam posar sota les ordres del músic, que ja havia fet lligar el piano damunt de dues barres, per tal de ser carretejat per quatre homes, dos al davant i dos al darrere. Els altres dos, ben armats de podalls i de destrals, anirien al davant per apartar les pedres del camí, raure les mates i tallar les branques dels arbres que ens fessin nosa per passar. Cada tants minuts, es faria una paradeta i llavors les tres parelles d'homes canviarien de lloc: els portadors del darrere passarien al davant i aquests substituirien els qui desbrossaven el camí. Pel que fa a mi, em va dir que menés l'euga i que en tot el trajecte no em moguéss del darrere, per recollir les gorres i geccs que anés trobant pel camí. Així, doncs, vam emprendre la marxa tal com el músic ho havia disposat. En pic vam deixar les cases del cap del poble, vam enfilem un camí ombrívol i empedrat que s'amagava sota un veritable túnel format pel brancatge dels oms i dels avellaners. Tot i que ja apuntava el dia, allà dins no s'hi veia ni una gota i al davant havien d'encendre espelmes. A part d'això, el camí era tan costerut que tot el pes queia cap als homes del darrere, que es van veure obligats a posar-se roba matxucada a l'espatlla per evitar que la barra els encetés la pell.

Sort que al sortir del túnel de bairta ens esperava el sol. De cop la vall es va obrir de bat a bat en una esplanada de prats, des d'on s'albirava ja el carenam de la muntanya que havíem de porterar al cap d'unes quantes hores. Vam avançar encara

bona estona damunt l'herbassar, provocant una desbandada d'insectes que fugien bronzint dels nostres peus. Quan ens vam aturar per esmorzar, el sol ja escalfava de valent. Al pas que anàvem, vam calcular que trigàriem més del doble de temps a fer tot el recorregut. Això volia dir que les sis hores que es comptaven de Ribera a Caldes per al viatge esporret, es convertirien, anant tot bé, en més de dotze. El músic, fet un sac de nervis, no va posar el cul a terra ni el temps de fer el mossec. L'home tenia pressa perquè s'havia compromès amb els amos a actuar aquella mateixa nit al balneari.

Prop de migdia, després de travessar la Coma de Rus i encetar la pujada del port, vam agrair l'aparició d'un nuvolet damunt dels nostres caps. Blanc i lluent com la llana dels corders de llet, semblava haver sortit expressament a fer-nos de para-sol. A mitja pujada, la broma ja s'havia enfosquit i, estesa per tot el cel, roncava anunciant tempesta. De fet, el Manco de Ribera ja ho havia advertit. Mentre estàvem aturats per esmorzar, l'home ens havia mostrat una teranyina de boira que treia el nas darrere el Castell de Rus, cosa que, segons ell, anunciava pluja. «Quan a Rus fan foc, aigua al cap de poc», havia pronosticat. El que passa és que llavors, amb un dia tan net i espurent com es presentava, ningú no li n'havia fet cas.

Aviat els primers grans de calamarsa, freds com agulles de gel, ens fuetejaven la pell de la cara. Vam tenir el temps just de guanyar el planell del cap del port, deixar el piano plantat damunt la gleva i abrigar-lo amb una borrasa. Sense pensar-s'ho gaire, el músic es va replujar sota el piano. Immediatament, al veure que allà sota hi havia prou espai, els bastaixos van imitar-lo. Jo també me n'hi volia anar, però abans havia de trobar un estacador per fermar l'euga, i per allà dalt no es veia un arbre ni per l'amor de Déu. Al final, vaig descobrir un pi escarransit a l'altra punta del planell. Mentre hi corria arrossegant la Roia pel morraller, vaig sentir la veu del pare que corria darrere meu advertint-me que al pi no, al pi no, que crida els llamps. Quan em va atrapar, va descarregar de l'animal els abrics i geecs, me'n va donar un feix i em va dir que me'n anés al cobert del piano, que ell apareia l'animal i venia de seguida. Com vaig poder, em vaig obrir pas a quatre grapes enmig de braços, cames i esquenes xopes de pluja i de suor.

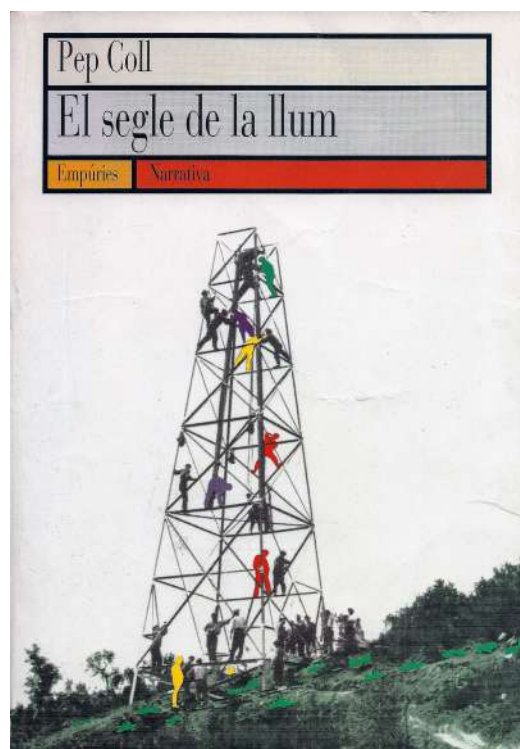
Allà dins, l'estrèpit de la tronada era eixordador. Les pedres, grosses com ous de colom, tamborinaven amb violència damunt la borrasa, tot arrencant sonoritats musicals a la caixa del piano. Les més fortes arrossegaven el dring com les campanades de morts, amb un ressò diferent segons l'indret de l'instrument on topaven. Al mateix temps, per les tarteres i crestes de roca del nostre davant, hi espetegaven els llamps, tan fort que tenia por que em matessin el cuc de l'orella. «D'aquest ens n'hem salvat», em deia cada cop, i quan veia la lluminària del nou llampec, per uns moments tenia el cor en un puny. Per acabar de completar el rebombori, l'euga renillava desesperadament, tot donant estrebades amb el cap per trencar el ramal amb què el pare l'havia fermat a la roca. Aquell enrenou de trons, renills i campanades a la caixa del piano devia durar un quart; a tot estirar, vint minuts.

Quan es va haver espassat la tempesta, vam sortir a fora per aguar el temps i estirar les cames. Per sort, es tractava d'una tronada d'estiu i de seguida el sol començava a eixugar la gleva. Al cap d'una estona, quan ja havíem tret la borrasa i ja tornàvem a estar a punt de marxa, ens vam adonar que el músic encara no s'havia mogut de sota el piano. Durant tota la tamborinada, l'home no havia obert la boca per re, com si no hi fos. I això que de pujada havia demostrat ser un belluguet: tan aviat el veies al davant donant ordres, no fos cas que freguessin el vernís amb una roca, com es quedava encantat al darrere escoltant el cant dels moixons. En canvi, ara continuava cargolat com un cuc allà sota, amb els ulls clucs, talment els trons l'haguessin atuiït. I quan ja ens pensàvem que o bé devia estar rebentat del cansament, o bé desesperat perquè el piano s'havia fet malbé amb la pluja, nostre home per fi va donar senyals de vida. De cop va sortir de l'amagatall, cridant al cel amb els ulls desencaixats: «Quina meravella de concert! Millor que Wagner, oi tant que sí, millor que les tempestes de Wagner!» Com pots suposar ni jo ni cap de nosaltres havíem sentit parlar mai d'aquest músic famós (què cony havíem de saber!); i per això, encara ens va semblar més grillat.

La baixada per la ribera de Boí va ser més llarga i pesada del que esperàvem. Ara tot l'emalum de la càrrega s'abalançava cap a la parella que anava al davant, que amb el terra moll havia d'avançar amb molts miraments per no rrelliscar. De tant en tant la comitiva s'havia d'aturar per culpa del calçat: les espadnyes de cànem feien figa pertot arreu. Quan no es trencava la veta, es rompia la sola o bé es rebentava la tela i els dits el peu feien rialles pel davant. Al final, alguns homes es van estimar més caminar descalços. Recordo que a l'atènyer els primer conreus de Taüll vam passar per la vora d'un prat on peixia una vacada d'una dotzena de caps, vigilada per una vella golluda i una xiqueta de nou o deu anys. Al veure'ns apropar, totes les bèsties van aixecar el cap del redall i ens observaven amb curiositat, mentre les vaqueres s'apariaven a corre-cuita el mocador del cap i s'agenollaven damunt l'herba, persignant-se contínuament. Mig descalços com anàvem, aquelles ximletes ens devien prendre per una processó de penitents que portàvem un sant amagat dins aquell enorme tabernacle. El pianista va tornar a perdre l'oremus. «Agenolleu-vos, bèsties i persones!», cridava com un boig. «Doneu la benvinguda a la bona música que per fi arriba als vostres cataus de la muntanya!»

Vam arribar per fi al balneari amb l'última claror del dia. Doncs, imagina't que els homes, a pesar de tenir les espatlles llagades i els peus espelastregats, se'n van voler tornar cap a casa, després d'haver cobrat i haver fet un breu suca-mulla. L'endemà era dilluns i no es volien perdre el jornal de la Companyia. El pare em va dir que nosaltres ens quedaríem a l'estatgeria perquè l'euga havia rrelliscat de baixada i semblava que anés una mica coixa del davant. Havent sopat (i escolta que ara ve la més bona!) hi va haver una vetllada musical per estrenar el piano. Nosaltres no teníem pas la intenció de quedar-nos-hi perquè, a més d'estar cruixits del viatge, semblàvem encortadors de llops de tan bruts i espellifats de roba i de calçat com anàvem. Però el pianista es va presentar a la cuina on sopàvem i va voler tant sí com no que l'anéssim a escoltar. «No s'ho perdi, senyor Pepe», va insistir. «La música és molt instructiva, sobretot per al xiquet.»

Abans d'entrar a la sala, tal com ens havia advertit el gerent del balneari vam esperar que passessin els senyors clients i s'acomodessin a les cadires. El concert tindria lloc al menjador, que els cambrers havien habilitat a cuita-corrents després de sopar amuntegant les taules en una vora. Des de darrere de la porta de servei, vaig espisar l'elegància dels clients del balneari, una elegància que, per a un xiquet de poble com era jo llavors, em va semblar ben estrofolària. Al vespre, quan havíem arribat, ja m'havia estranyat de veure dues xicotes amb vestits blancs i barrets de flors més amples que les espatlles, com si portessin al cap una faldada de recapte. Doncs ara les senyores lluien uns vestits llargs fins als peus, tatxonats de llunetes, però sense mànigues ni coll, penjats de les espatlles per dos tirants. Tota la pell que ensenyaven, que era molta, era farcida de joies, de manera que entre les perles i els vestits de lluentons, les dones feien llampurnetes del cap fins als peus. Els senyors anaven tots vestits de negre, com en un enterrament, la majoria amb frac i corbata de llacet. Quan van haver desfilat davant nostre, ens vam instal·lar al darrere de tot de la sala i de seguida va començar la funció. El gerent va llegir un discursset. Va dir que estava molt emocionat perquè ja era hora que la bona música arribés al balneari i que aquest esdeveniment era tan important com el descobriment de la imatge de la mare de Déu per un toro de Boí, segles enrere. Que ara ja tan sols els mancava que l'Estat obrís la carretera des del Pont de Suert i hi poguessin pujar els automòbils directament de Barcelona i d'altres ciutats importants. «El dia que arribi aquí dalt el primer automòbil, i confio que no trigui tants segles

com el piano», va somriure el presentador, «es completarà l'espiritualització del balneari. Llavors la religió, l'art i la ciència convertiran Caldes en un autèntic paradís del cos i de l'esperit, un paradís situat al cor del Pirineu.» Encabat l'home va presentar els pianistes, el que ja coneixíem i una senyora que semblava física de tan pàl·lida, i va anunciar les peces del programa.

Si t'he de ser sincer, la música del piano ens va decepcionar, tant a mi com al pare. Ens havíem fet la idea que aquell instrument tan enorme devia fer la mateixa música que una orquestra sencera, o almenys que un acordió, que llavors en aquells pobles era considerat com l'instrument més modern. En canvi, el piano gairebé no se sentia des del fons de la sala, encara que grapegessin les tecles tots dos a l'hora. De més a més, acostumats com estàvem a les cançons de la festa major, aquells tric-tranc-truncs no ens deien gran cosa. «El flabiol del padrí al cel sia feia més soroll i no pesava tant», em va dir el pare. I va enraonar tan fort que els senyors de la fila del nostre davant es van girar i ens feien: «xist, xist!» Rendits de la caminada com estàvem, les peces del piano, en comptes de divertir-nos o d'emocionar-nos com a la gent culta, més aviat ens feien venir son. Tot i pesar figures de tant en tant, jo m'aguantava com podia, però el beneit del pare va caure de la cadira, amb un terrabastall tan fort que fins i tot el pianista va parar en sec de tocar. No compto haver passat mai tanta vergonya. Vam abandonar la sala amb la cua entre les cames, com dos gossos que són expulsats de la cuina en pic els seus amos descobreixen que s'han llufat.